

Slotverklaring Initiatiefnemers Wet Huis voor klokkenluiders; Eerste termijn Eerste Kamer - 20 mei 2014

Tweede Kamerlid Ronald van Raak (SP) in de Eerste Kamer (© 2014 ANP)

Ronald van Raak (SP)

“Voorzitter, misschien mag ik beginnen met een persoonlijke noot. Ik ben dankbaar dat ik hier vanavond mag staan. Toen ik nog lid was van uw Kamer heb ik initiatiefnemers altijd grondig aan de tand gevoeld. Het doet mij deugd om vandaag te mogen ondervinden dat deze Kamer dat kritisch vermogen niet is verloren.”

“Vanavond wil ik namens de indieners een aantal van uw vragen beantwoorden. Maar wij willen vooral een aantal tussentijdse conclusies trekken. Over waar we het over eens zijn. Waar we het nog niet eens zijn. En hoe we nu samen verder kunnen. Maar laten we om te beginnen toch iets zeggen over het hoe en waarom van deze wet.

Klokkenluiders zijn burgers die hun plicht doen. Zij melden een ernstige maatschappelijke misstand, niet alleen voor zichzelf, maar voor ons allemaal. Dat kan gaan om fraude en integriteit, of om een gevaar voor de volksgezondheid, het milieu of de veiligheid. In onze democratie moeten burgers misstanden kunnen melden, zonder dat zij daar zelf slachtoffer van worden.

Wij hebben als indieners allemaal ervaring met klokkenluiders. Wij hebben allemaal de angst van mensen meegemaakt, de mechanismen waardoor burgers worden beschadigd en het gevoel van woede en frustratie als je ziet dat ernstige misstanden onder de pet blijven. Mevrouw Vos kon hierover spreken uit haar eigen ervaringen met de bouwfraude.

In een democratie moeten ernstige misstanden worden opgelost. Dat klokkenluiders in de problemen komen is niet alleen slecht omdat burgers vervolgens problemen niet meer durven melden, voorbeelden van klokkenluiders die door de hoeven zakken bedreigen ook het vertrouwen van burgers in onze democratie. De heer Reynaers wees nadrukkelijk op dit punt.

De heer Kuiper noemde al de uiteenlopende kleuren van de zeven indieners. Wij hebben die samenwerking niet voor niets gezocht. De bescherming van klokkenluiders en het oplossen van maatschappelijke misstanden is naar onze opvatting een gezamenlijke verantwoordelijkheid en mag geen onderwerp worden van partijpolitiek strijd.

Dit wetsvoorstel probeert zoveel mogelijk een einde te maken aan de vele conflicten rondom klokkenluiders. Een onafhankelijke instantie kan beoordelen of sprake is van een ernstige maatschappelijke misstand, waarbij het algemeen belang in het geding is. Of dat sprake is van een arbeidsconflict, waarbij vooral het individuele belang van de werknemer geldt.

In het eerste geval kan het Huis voor klokkenluiders besluiten tot een onafhankelijk feitenonderzoek en concrete aanbevelingen doen, waarna het aan de betrokken organisatie is om de misstand weg te nemen. In deze procedure is een gang naar de rechter, of naar de media, in principe niet meer nodig.

We benadrukten het ook al in de schriftelijke beantwoording: het Huis voor klokkenluiders biedt ook bescherming voor ondernemers. Die moeten zich nu vaak verantwoorden voor de rechtbank, of in de media, ook voor zaken waarbij het vooral lijkt te gaan om een arbeidsconflict, of helemaal geen sprake blijkt van een misstand. Het Huis voor klokkenluiders is ook een huis voor ondernemers. Na een onafhankelijk onderzoek heeft de ondernemer alle ruimte om zelf verantwoordelijkheid te nemen en een misstand weg te nemen.

Voorzitter, wij hebben dit allemaal niet zelf bedacht. Wij hebben ons laten inspireren door de Evaluatie klokkenluidersregelingen publieke sector uit 2008. Maar wij hebben ons ook laten adviseren door mensen die ervaring hebben met klokkenluiders, waaronder de Nationale ombudsman en de oud-voorzitter van de Onderzoeksraad voor Veiligheid Prof. mr. Pieter van Vollenhoven. En natuurlijk hebben wij ook nauw samengewerkt met ervaringsdeskundigen, verenigd in de **Expertgroep Klokkenluiders**. Dit voorstel komt van onderop.

Adviseur Prof. Mr. Pieter van Vollenhoven, Initiatiefnemers en Minister BZK (© 2014 Eerste Kamer)

Voor het doel van deze wet voelen wij ook veel steun in deze Kamer. Wij constateren dat we het over veel eens zijn. Wij hebben bijna alle sprekers horen zeggen dat zij een wettelijke bescherming willen van klokkenluiders, een onafhankelijk onderzoek en concrete aanbevelingen hoe een misstand kan worden weggenomen. De meeste sprekers willen dat in de vorm van een Huis voor klokkenluiders. En u wilt dat ook nog eens snel.

Maar een groot aantal leden heeft ook nog steeds bezwaren. Wij hoorden vanochtend zorgen in drie categorieën. Het meest zwaarwegende punt voor uw Kamer lijkt de grondwettelijkheid van dit voorstel, door het Huis voor klokkenluiders onder te brengen bij de Nationale ombudsman. Wij erkennen en accepteren dat de Eerste Kamer hier een bijzondere rol heeft in ons politieke bestel.

De Raad van State, de heer Vliegthart verwees daar naar, heeft dit voorstel lang bestudeerd en geen strijdigheid met de Grondwet geconstateerd. Maar met de Raad van State vinden ook wij dat het uiteindelijk aan de Staten-Generaal is om te beoordelen of de uitbreiding van de taak van de Nationale ombudsman door toevoeging van een Huis voor klokkenluiders wenselijk is.

De Tweede Kamer acht deze uitbreiding wenselijk, de Eerste Kamer vindt dit niet.

Daar kunnen wij vanavond nog heel lang over discussiëren, maar wij stellen voor om dat niet te doen. Die discussie hebben wij in de schriftelijke ronde vrij uitgebreid met uw Kamer gevoerd, maar naar vanochtend bleek is uw Kamer niet overtuigd. Voorzitter, dat laat ons geen andere mogelijkheid dan u te vragen na deze eerste termijn de beraadslagingen te schorsen en ons de mogelijkheid te bieden om ons te beraden.

Gelukkig hebben veel leden, waaronder de heer Koole, de heer Kuiper en de heer De Graaf, in hun bijdrage richting gegeven aan mogelijke oplossingen.

Daarbij vroegen deze leden, behalve de grondwettelijkheid, ook aandacht voor de advies- en onderzoeksfunctie van het Huis en het onderzoek naar de publieke en de private sector.

Laten we beginnen met de Nationale ombudsman. Het Huis voor klokkenluiders is niet ondergebracht bij de wet op de Nationale ombudsman, het huis heeft een eigen wettelijke

basis. Naar onze overtuiging moet het mogelijk zijn die zodanig te wijzigen dat het Huis de vorm krijgt van de zelfstandig bestuursorgaan, een wens die ook mevrouw Van Bijsterveld en de heer Schouwenaar uitspraken.

Maar wij moeten deze Kamer wel meegeven dat dit geen gewone ZBO kan zijn. Bij bijna alle ernstige maatschappelijke misstanden zijn niet alleen bedrijven en organisaties, maar ook overheden betrokken, vaak ook ministeries. Een Huis voor klokkenluiders onder een ministerie, zoals in een reguliere ZBO, is volgens ons te kwetsbaar en kan ook ministeries in verlegenheid brengen.

Prof. Mr. Pieter van Vollenhoven in gesprek met minister Plasterk (BZK) voorafgaand aan het debat (© 2014 Eerste Kamer)

Daarom willen wij graag de mogelijkheid onderzoeken van een bijzondere ZBO, waarbij in ieder geval de bemoeienis van de minister bij de benoeming van het hoofd wordt beperkt. Dat kan gebeuren door de Tweede Kamer. Daarmee blijven wij ook tegemoetkomen aan een wens van de Tweede Kamer dat zij betrokken wil zijn bij de benoeming van het hoofd. Ook moeten wij de mogelijkheden van ministeries om bij het Huis informatie op te vragen beperken. En natuurlijk moet het Huis ook in de vorm van een bijzondere ZBO voldoende onderzoeksbevoegdheden hebben, vergelijkbaar met de bevoegdheden die het Huis in de huidige wet heeft.

Wij denken dat wij uw Kamer binnen niet al te lange tijd zo'n voorstel tot wijziging kunnen voorleggen. Daarmee kunnen wij denk ik ook voldoen aan het verzoek van de leden Koole, Kuiper, Vliegthart en De Graaf om snelheid te blijven maken en zo spoedig mogelijk tot afronding van dit wetsvoorstel te komen.

Dat brengt ons bij de andere zorgen die in uw Kamer leven, om te beginnen de scheiding van advies en onderzoek. Daarbij is het belangrijk om goed te onderscheiden om wat voor soort advies het gaat. Een aantal leden maakte de vergelijking met een advocaat, zelfs met een rechter. Advies aan klokkenluiders is echter geen advies in deze zin. Het Adviespunt is geen belangenbehartiger van klokkenluiders.

Deze Kamer moet volgens ons ook oog blijven houden voor de uitvoerbaarheid van deze wet. Voorkomen moet worden dat klokkenluiders tussen wal en schip vallen, van het kastje naar de muur worden gestuurd, zoals op dit moment maar al te vaak gebeurt. Een geheel apart instituut voor advies en een geheel apart instituut voor onderzoek lijkt ons daarom niet goed.

Maar wel zijn wij met de meerderheid van uw Kamer eens dat advies en onderzoek voldoende gescheiden moeten zijn. Dit vraagt andere mensen, met een andere instelling. Wij zijn graag bereid te onderzoeken hoe ook wettelijk kan worden vastgelegd dat binnen het Huis voor klokkenluiders advies en onderzoek voldoende gescheiden zijn, zowel naar taak als naar verantwoordelijkheden.

Dat brengt ons ten slotte bij het onderzoek door het Huis voor klokkenluiders naar de publieke en de private sector. Daarover een opmerking vooral. Er zijn geen ernstige maatschappelijke misstanden van de publieke sector. En er zijn geen maatschappelijke misstanden van de private sector. Er zijn slechts maatschappelijke misstanden. En er is maar één publiek belang.

De heer Reynaers en mevrouw Vos noemden het voorbeeld van de bouwfraude. Daarbij waren niet alleen bouwbedrijven en banken betrokken, maar ook politici en ambtenaren. En

dat geldt voor de meeste misstanden die onderwerp zullen zijn van onderzoek. En dan heb ik het nog niet eens over de semipublieke sector, in de geval woningcorporaties.

Mevrouw Van Bijsterveld en de heer Schouwenaar verwezen naar het voorstel van VNO-NCW om een onderzoeksraad integriteit voor de private sector in te richten. Daarover hebben wij bedenkingen. Dit instituut is niet onafhankelijk, kan geen rechtsbescherming bieden aan de klokkenluider en heeft ook geen onderzoeksbevoegdheden. Maar bovenal leidt zo'n initiatief tot veel onduidelijkheid.

Stel u voor dat twee onderzoeksinstituten onderzoek zouden moeten doen naar één bouwfraude, twee instituten met een andere wettelijke basis en andere bevoegdheden. Waarbij onduidelijk is wie waar over gaat. Maar die vervolgens wel tot één set van aanbevelingen moeten komen. Volgens ons moeten wij dat niet doen.

Maar dat neemt niet weg dat wij graag bereid zijn ook dit punt nog eens heel goed te bekijken. Welke problemen hier kunnen optreden en hoe we die zouden kunnen oplossen. De suggestie van de heer De Graaf om over dit en over andere zorgen nader met de minister in overleg te treden is wat ons betreft een goede suggestie.

Dan zouden wij nu, voorzitter, alle concrete vragen van de sprekers kunnen langslopen. Maar dat doen wij nu niet. Wij gaan ons immers beraden en wij weten nog niet waar dat allemaal toe zal leiden. Daarom lijkt het ons beter dat wij samen met een wijziging van deze wet ook antwoorden op alle concrete vragen.

Op dit moment zijn wij teleurgesteld, omdat wij het op een aantal punten niet eens zijn met de kritiek van uw Kamer. Maar wij sluiten ook niet uit dat uw zorgen uiteindelijk kunnen leiden tot een nog betere wet. Een wet waarvoor we veel steun kunnen krijgen in de Eerste Kamer en waarmee het Huis voor klokkenluiders een goede start kan maken.

Voorzitter, wij zeggen nu tegen u, heel veel dank.
U hoort nog van ons."

In de Eerste Kamer werd op 20 mei 2014 het initiatiefwetsvoorstel Huis voor Klokkenluiders behandeld (© 2014 50PLUSpartij)